

шення епідеміологічної ситуації у державі може мати наслідком розширення меж відповідальності на умов її настання.

Отже, важливість дотримання карантинних заходів в умовах поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 є обумовленою. Всі міри та заборони українського уряду вводяться з метою зниження рівня захворюваності, проте цього недостатньо. Кожна особа повинна усвідомлювати, до чого може привести недотримання карантинних обмежень. Україна зможе подолати цю хворобу, якщо кожний громадянин розпочне з себе. Це перший й найважливіший крок на шляху розв'язання проблеми COVID-19. Виникає необхідність побудови якісної та ефективної системи інформування громадян щодо правил дотримання карантинних заходів, наслідків недотримання цих правил та забезпечення належних пілг та допомоги для громадян, які через фінансову потреби не мають можливості дотримуватись встановлених вимог.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.]

2. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 6 листопада 2020 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 1000-IX

3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

4. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиленої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03. 2020 р. № 211. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 47

5. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06 квітня 2000 року № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>.

Бударсва Інна Вадимівна

студентка факультету
соціально-психологічної освіти та управління

Науковий керівник – к.ю.н., доц. Талдикін О.В.

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

АНАРХІЗМ ЯК ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ В УКРАЇНІ

Демократичний шлях розвитку України надзвичайно актуалізує проблему розбудови громадянського суспільства в нашій державі. Проте труднощі, які виникли в ході цього процесу, змусили дослідників активно зайнятися пошуками ідеологічної складової даної проблематики.

Протягом останніх десятиліть простежується тенденція, що робить наголос, окрім шляху до побудови національної української держави, заснованої на ліберально-демократичних принципах, наше суспільство не має жодних альтернатив розвитку. Це призводить до того, що всі ідеї, які не несуть у собі «державницьких» та «національно-орієнтованих» концепцій, мимоволі стають виключеними з наукового обігу. Особливо гостро постає в дослідженні історії політичної думки. Так, одним із малодосліджених напрямків стала ідеологія українського анархізму.

Дійсно, ідеологія анархізму в Україні у вітчизняній науковій літературі висвітлена недостатньо. Винятком можуть бути історичні дослідження М. Боровика та А. Шеншубіна та деяких інших науковців [1, 2]. Проте всі вони більшою мірою досліджують анархізм як політичний рух і меншою аналізують його ідейні основи. Співвідношення ж ідей анархізму з проблемами сучасності, взагалі займає опосередковане місце в їхніх дослідженнях. Щоправда, можна згадати роботи Д. Архірейського, В. Чопа, які певним чином торкаються ідейних основ анархістського руху на Україні [3; с.34-46, 4]. Але все одно більшість цих досліджень виконано істориками, вітчизняні політологи менш уваги приділяють означеній ідеології.

Анархізм – політична ідеологія, що ґрунтується на людській свободі та заперечує примусове управління. Має багато варіацій, зокрема: *Анархо-капіталізм, Анархо-колективізм, Анархо-комунізм, Анархо-натуризм, Анархо-паціфізм, Анархо-примітивізм, Анархо-синдикалізм, Анархо-фемінізм* та інші [5; с.76-77].

Виникає потреба: по-перше, зрозуміти, чи обґрунтована недостатня увага дослідників політичної думки України до проблеми українського анархізму; по-друге, з'ясувати, які ідейні положення анархізму можуть бути корисними при дослідженні проблем сучасного українського суспільства.

Перше питання, полягає в тому, що розвиток ідеології анархізму в Україні фрагментарно подається в навчальній літературі з історії української політичної думки. І це незважаючи на те, що вищезгадані історичні дослідження підтверджують той факт, що анархізм (особливо махновський рух у період 1919-1920-х років) був впливовою політичною силою на території України зі своїм ідейним підґрунтям. Як стверджує В. Зотов, історія політичної думки частиною політичної історії, «але це особлива, відносно самостійна частина, пов'язана з розумовою діяльністю людей, з їх свідомістю і пізнанням світу і самих себе» [6; с.16–23].

Аналіз наукових робіт з політичної думки України, можна дійти висновку, що даний напрямок вітчизняної політичної науки досліджує більшою мірою становлення та розвиток ідеї української державності, а ніж усю сукупність політико-правових ідей та концепцій минулих епох, не прагнучи відобразити в історії ідей історію України в цілому.

Відсутність згадок про анархістські ідеї певним чином підтверджує цей висновок, хоча немає жодних труднощів, аби доказати, що анархізм (хоча й не пропагує ідею української державності) рівноправною частиною української політичної думки, як і інші ідейно-політичні концепції. Зокрема, це можна зробити на прикладі махновського руху. Для цього потрібно лише довести наступне:

1. Махновський рух діяв на території України, або був українським за своєю суттю.
2. Ідейною базою руху були не лише праці російських анархістів М. Бакуніна, П. Кроткіна, Л. Толстого, а також самобутня політична спадщина.
3. Махновський рух діяв на території України і був українським за своєю суттю.
4. Махновський рух мав власних ідеологів, які залишили після себе цікаві доробки з проблем облаштування анархістського суспільного ладу в Україні, зокрема: Н. Махна, П. Аршинова, В. Воліна та інших.
5. Найбільш повно доктрина українського анархізму відображена у «Проекті Декларації революційної Повстанської армії України»[7] та в «Організаційній платформі Всезагального союзу анархістів»[8].

Таким чином, обґрунтувавши позицію, що анархістська ідеологія невід'ємною складовою української політичної думки, можна вважати певні ідейні положення анархізму, як такі, що можуть бути корисними при дослідженні проблем сучасного українського суспільства.

Зародження анархізму як світогляду частини суспільства в нашій країні пов'язане з виникненням і поширенням духоборчества (друга половина XVIII ст., східні й південно-східні регіони України). Саме духоборці першими приходять до думки, що сили індивіда найбільш досконало розвиваються в умовах повної свободи, і отже, суспільство повинно утримуватися від будь-якого втручання в автономію індивідумів. У діяльності секти духоборців уперше проявилися риси анархічного характеру, які несли в собі протест проти самодержавства, суспільного гніту й утверджували думку про необхідність організаційного об'єднання.

Духоборчество охопило східні й південно-східні регіони України, а потім проникло в Росію. В основу вчення духоборів покладено думку про те, що в душі людини перебуває сам Бог, й він і тільки він направляє людину своїм словом. Усі люди від народження рівні між собою. Держава гальмом у розвитку людини, бо сприяє поділу суспільства на бідних і багатих. Влада, вважали духобори, потрібна лише для приоркання злочинців. Організаційну і регулюючу роль покликана здійснювати духоборська община.

Вивчаючи всі рівні й форми життя духоборів, учені відзначають значні господарські успіхи общини. Багато дореволюційних істориків, економістів звертали увагу на «економічне диво», яке стало реальним чинником діяльності духоборів. Утім, офіційна влада ставилася до духоборів негативно і переслідувала їх, тому духобори змушені були емігрувати, але їхня ідеологія певною мірою заклала основи для майбутнього поширення анархічних ідей у цьому регіоні.

У XIX ст. анархізм в Україні перебував під великим впливом головних ідеологів світового анархізму. Дуже популярними в середовищі інтелігенції стали ідеї П.-Ж. Прудона, В. Годвіна й особливо М. Бакуніна. Праці теоретиків анархізму починають вивчатися в народницьких гуртках різних напрямків.

Після революції 1917 р. анархістські організації швидко відновили свою діяльність. Найбільшою активністю з-поміж них виділялася група анархістів-комуністів, очолювана Н. Махно. Одним із ідеологів махновського руху був П. Аршинов. Результатом спільної праці Н. Махно та П.

Аршинова стали згадувані «Проект Декларації Револуційної Повстанської армії України» (1919 р.) та «Організаційна платформа Всезагального союзу анархістів» (1926 р.).

У цих працях основну увагу приділено опису ідеального суспільного ладу, визначаються механізми організації суспільного співжиття. Показовим те, що творці «Проекту...» розмежовують «радянську владу» і «політичну владу». Ради, утворені на добровільних засадах, не можуть бути політичними інституціями, які диктують свою волю населенню, «вони лише дорадчовиконавчими органами, які регулюють живу господарську діяльність на місцях». Ідеальним суспільним ладом для авторів був анархічний комунізм, який «допускає, що єдиним творцем усіх суспільних цінностей праця», а його економічно і соціальною базою «побудова органів народного господарства на основі рівності самоврядування трудових класів».

Не варто забувати і про те, що П. Аршинов та Н. Махно вперше серед теоретиків та практиків Анархізму розробили концепцію ідеального суспільного ладу, ґрунтуючись не тільки на власних уявленнях, а й на досвіді реальній спробі втілити в життя основні принципи анархічного комунізму. В результаті, аналізуючи свої перемоги та невдачі в процесі розбудови анархістського способу організації життя суспільства, вони приділили велику увагу захисту здобутків рволюційних перетворень від реакційних, вважаючи цю проблему корінною.

Таким чином, по-перше, в ідеях анархізму детально описується організація співжиття общини (в усіх її сферах – політичній, економічній, соціальній), що в існуючому нині характері речей відповідає організації місцевого самоврядування.

По-друге, оскільки анархізм виступає проти державної організації суспільства, яка має примусовий, насильницький характер, і абсолютизує поняття свободи (перш за все, свободи особистості), його теоретики при розробці певної моделі суспільного ладу приділяють велику увагу необхідності внутрішньої перебудови особистості, необхідності подолати несвідомість, байдужість народних мас до вирішення власної долі, до покращення свого життя за рахунок власних сил, самостійно, не сподіваючись на допомогу влади – все це зараз називається не інакше, як «розбудова громадянського суспільства» (надзвичайно болюча проблема для сучасного українського суспільства).

Отже, вищезазначене свідчить, що сучасні дослідники певним чином недооцінили деякі аспекти анархічної ідеології. Тому необхідно більш детально розглянути погляди теоретиків анархізму в контексті реформування та ефективного функціонування місцевого самоврядування, а також в контексті розбудови громадянського суспільства.

1. Боровик М. Анархістський рух в Україні (1917-1921 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 /М. Боровик. Київ., 2017. 19 с.
2. Шубин А. Анархия – мать порядка. Между красными и белыми / А. Шубин. Москва., 2005.
3. Архірейський Д.В.Махновці в Катеринославі: хронологія присутності. *Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження*, 2015. С. 34-46.
4. Чоп В. М. Махновський рух в Україні 1917-1921 рр.: проблеми ідеології, суспільного та військового устрою : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 : захищена 04.01.02 / Володимир Миколайович Чоп ; Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 2002. 289 с.
5. Талдикін О. В. Теорія влади. Структурно-логічні схеми і таблиці: Навч. посібник / О. В. Талдикін. Дніпро. Дніпропр. держ. універ. внутр. справ, 2020. 164 с.
6. Зотов В. Д. Десять тезисов изучения истории политической и правовой мысли / В. Д. Зотов // Вестник Российского университета дружбы народов. – Серия : Политология. – 2015. – № 1. – С. 16–23.
7. Проект Декларации Револуционной повстанческой армии Украины URL: <https://akrateia.info/proekt-deklaratsii-revoliutsionnoi-povstancheskoj-armii-ukrainy/> Дата звернення: 27.01.2020.
8. Аршинов П., Махно Н. Организационная платформа Всеобщего союза анархистов. URL: <https://avtonom.org/old/lib/theory/makhno/platform.html>. Дата обращения: 27.01.2020.